

Weidevogels in het Westland, Haaglanden en Midden-Delfland (Z.-H.)

K. Mostert

Inleiding

Dat weidevogels in West-Nederland de laatste decennia in aantal achteruitgaan zal niemand meer verbazen. Des te opmerkelijker is het feit dat in één van de laatste goede weidevogelgebieden in het westen van Zuid-Holland, Midden-Delfland, de stand sinds een aantal jaren een sterk toenemende tendens vertoont. Deze toename geldt niet alleen voor Scholekster en Kievit, die in meer weidegebieden toenemen, maar ook voor de kritieke weidesoorten als Grutto en Tureluur.

In 1989 en 1990 werd door ondergetekende de voor weidevogels veel minder interessante gebieden als het Westland en het westelijke deel van de Haaglanden geïnventariseerd op weidevogels. Deze gebieden grenzen aan Midden-Delfland en geven heel andere ontwikkelingen te zien. Deze ontwikkelingen konden wel eens in verband staan met de schijnbaar positieve situatie in Midden-Delfland.

Werkwijze

Op figuur 1 is weergegeven waar het Westland, het westelijke deel van de Haaglanden en Midden-Delfland zijn gelegen. In 1989/1990 zijn alle graslanden en akkerbouwgebieden in het Westland (inclusief de smalle duinstrook tussen Den Haag en Hoek van Holland), en het westelijke deel van de Haaglanden geïnventariseerd op weidevogels. Behalve Scholekster, Kievit, Grutto en Tureluur werden ook eendesoorten, Patrijs, Veldleeuwerik, Graspieper en Gele Kwikstaart geteld.

De inventarisatie is gebaseerd op de IAWM-methode, welke vergelijking van weidevogelgegevens mogelijk maakt tussen verscheidene jaren. Deze methode gaat uit van drie à vier inventarisatieronden in de perioden 1-20 april, 21-10 mei en 11 mei-1 juni en vervolgens in juni eventueel nog een aanvullend bezoek. Twee opeenvolgende bezoeken lagen ten minste twee weken uit elkaar. Voor soorten als Veldleeuwerik, Graspieper en Gele Kwikstaart is het aantal bezoeken aan de lage kant en de resultaten moeten dan ook als een minimum worden beschouwd. Het broedsucces van de weidevogels in het onderzochte gebied is niet bekend. Er zijn ook gegevens genoteerd over de toestand (droog/nat) van de aanwezige graslanden en eventueel aanwezige verstoring.

Voorgaande inventarisaties

In de jaren 1973-1977 werden alle hierboven genoemde gebieden geïnventariseerd op broedvogels in het kader van 'Randstad en Broedvogels', (met uitzondering van een deelgebied S4 bij Hoek van Holland).

Het Westland stond bekend als een slecht tot matig weidevogelgebied en het westelijke deel van de Haaglanden als redelijk weidevogelgebied. In het Westland werden sindsdien geen inventarisaties meer uitgevoerd. Het westelijke deel van de Haaglanden werd in 1987 ten dele geïnventariseerd.

Midden-Delfland stond bekend als een goed weidevogelgebied en lag als Reconstructiegebied in de jaren zeventig en tachtig des te meer in de belangstelling. Door Natuur, Milieu en Faunabeheer Zuid-Holland, Staatsbosbeheer en Vogelwacht Delft zijn in deze periode regelmatig inventarisaties in dit gebied uitgevoerd (Noltee & Van der Weijden 1980, Mostert 1984, Visser 1986). Soorten als Patrijs, Veldleeuwerik en Graspieper werden tijdens deze inventarisaties niet geteld. Het natuurgebiedje de Vlaardingse Vlietlanden is tijdens deze inventarisaties buiten beschouwing gelaten.

Midden-Delfland is de laatste decennia beslist niet aantrekkelijker geworden voor weidevogels.

Foto: K. Mostert.

Veranderingen in het onderzoeksgebied

Op figuren 2 en 3 is het grasland- en akkerbouw-areaal weergegeven omstreeks 1970 en in 1990. Duidelijk is dat gedurende deze decaden veel ten nadele van weidevogels is veranderd. In het Westland zijn veel verspreid liggende stukken grasland verdwenen door een enorme uitbreiding van tuinbouw (kassen, warenhuizen) en woningbouw. De grootste verliezen zijn echter geleden in het westelijke deel van de Haaglanden, voornamelijk door aanleg van recreatiegebieden. Ten oosten van Delft is begin jaren zeventig de Delftse Hout aangelegd, recentelijk gevolgd door aanplant in de Polder van Biesland en de Noordpolder. Tussen Delft en Rijswijk zijn, behalve een aanleg van rijksweg 19 en stadsuitbreiding, het Wilhelminapark en het Elserburgerbos aangelegd. In de nabije toekomst zal langs de zuidrand van Delft en de omgeving van Pijnacker en Nootdorp nog veel meer bosaanleg plaatsvinden.

Midden-Delfland is als Reconstructiegebied in deze periode weinig veranderd. De in het gebied liggende dorpen Schipluiden en Maasland hebben zich op zeer beperkte schaal uitgebreid. Deze situatie zal zich binnenkort echter sterk wijzigen, wanneer rijksweg 19 in gebruik zal worden genomen. Deze rijksweg gaat dwars door het gebied.

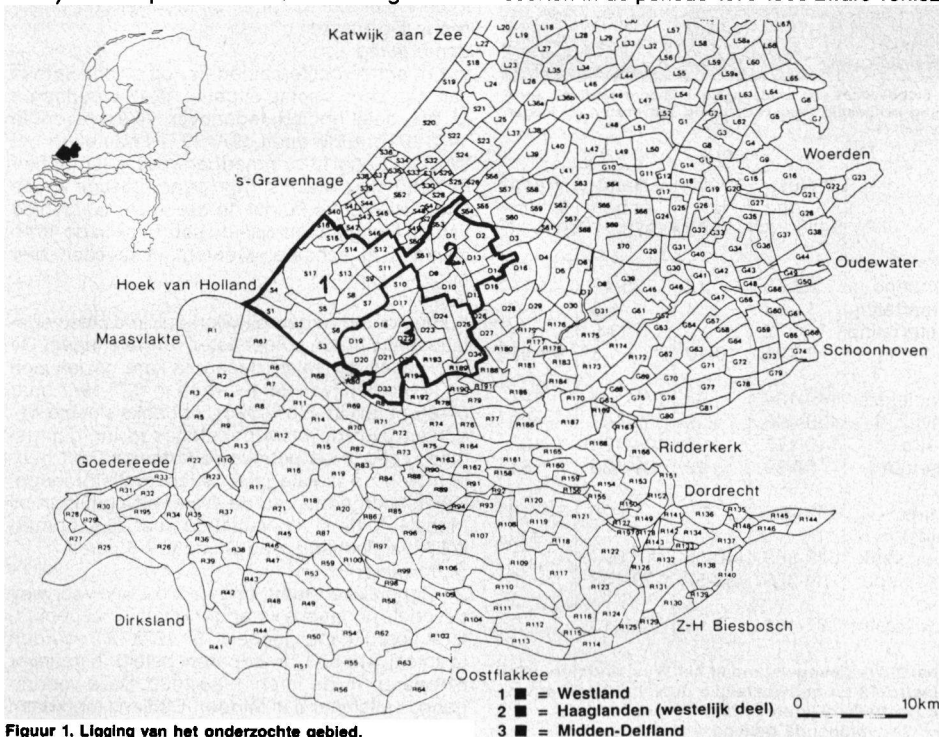
Resultaten

Zoals eerder vermeld zijn in Midden-Delfland in de jaren zeventig en tachtig geregeld weidevogelinventarisaties uitgevoerd (1976, 1979 en 1985). In deze periode nam de weidevogelstand

hier, tegen verwachting in, van de meeste soorten fors in aantal toe! (zie tabel 1). Daarbij moet echter wel worden opgemerkt dat deze vooruitgang ten dele kan zijn beïnvloed door de wisselende telmethoden. Met name de inventarisaties in de jaren 1973-1977 in het kader van 'Randstad en Broedvogels' zijn niet erg systematisch uitgevoerd. Desondanks valt een toenemende trend van de meeste weidevogels in dit gebied niet te ontkennen. Het aantal Kieviten, Grutto's en Tureluurs is met ruim 40% toegenomen, terwijl het aantal Scholeksters zelfs is verdubbeld. Aanvankelijk stroomde deze ontwikkeling niet met de landelijke tendens (Sovon 1989). In veel andere weidegebieden is de stand van met name kritische soorten als Grutto en Tureluur sterk achteruitgegaan. De graslanden in Midden-Delfland zijn in de desbetreffende periode ook beslist niet aantrekkelijker geworden voor weidevogels.

Slobeend, Kemphaan en Watersnip hebben in de hierboven geschetste vooruitgang echter niet meege profiteerd. Laatstgenoemde twee soorten zijn sinds de tweede helft van de jaren zeventig zelfs definitief uit het gebied verdwenen. Zomertaling en Gele Kwikstaart zijn, na een aanvankelijke schrikbarende achteruitgang, weer enigszins bekomen van de terugval, hetgeen wél overeenkomt met de landelijke tendens.

In tabel 2 zijn de gegevens van de resterende graslanden in het Westland en het westelijke deel van de Haaglanden weergegeven. In schril contrast met Midden-Delfland is de stand van weidevogels in deze gebieden sterk achteruitgegaan. In het Westland hebben alle weidevogelsoorten in de periode 1970-1990 zware verliezen

Figuur 1. Ligging van het onderzochte gebied.

periode/jaar	1973-76	1979	1985-87
Slobeend	57-75	72	43
Zomertaling	62-75	8	10
Kuifeend	16-21	> 6	26
Scholekster	156-187	211	430
Kievit	632-827	963	1303
Grutto	370-439	438	655
Tureluur	109-128	116	204
Watersnip	11-16	-	0-1
Kemphaan	10-12	-	-
Patrijs	40-50	x	x
Veldleeuwerik	1152-1487	x	x
Graspieper	137-178	x	x
Gele Kwikstaart	24-37	13	28

Tabel 1. Toename van weidevogels in Midden-Delfland (x = niet voldoende geteld), naar 'Randstad en Broedvogels' (1973-1976), Staatsbos-beheer (1979), Visser (1986) en eigen gegevens (1984, 1985).

In 1979 zonder Dijkpolder.

In 1985-1987 zonder Aalkeetbinnen- en Buitenpolder.

Het broedsucces van weidevogels in Midden-Delfland wordt ernstig benadeeld door vertrapping van nesten en jongen door het vee.

Foto: K. Mostert.

	West-land 1973-77	West-land 1990	Haag-landen 1973-77	Haag-landen 1989-90
Slobeend	25-28	17	35-43	14
Zomertaling	11-13	1	1-3	1-2
Wintertaling	3	-	3-6	-
Kuifeend	22-23	10-12	1-5	21-22
Scholekster	149-184	64	113-137	124
Kievit	408-493	209	363-457	328
Grutto	140-175	25	164-190	102
Tureluur	67-89	19	89-125	51
Patrijs	162-206	4-6	18-26	8
Veld-leeuwerik	649-869	40-50	416-694	> 31
Graspieper	299-360	52-57	129-163	> 12
Gele Kwikstaart	81-100	x	8-13	7

Tabel 2. Weidevogelstand in het Westland (inclusief duinstrook) en het westelijke deel van de Haaglanden (in 1973-1977 en 1990).

x = niet voldoende bekend

geleden. Vooral Grutto, Tureluur maar ook Patrijs hebben gevoelige klappen gehad. Laatstge-noemde soort is bijna uit het gebied verdwenen. De achteruitgang van de Veldleeuwerik is echter het meest schrikbarend en grenst zelfs aan het ongelooftwaardige. Maar ook al zou de soort in de jaren zeventig schromelijk zijn overschat, dan nog is er sprake van een zeer zware achteruit-gang. In het westelijke deel van de Haaglanden zijn eveneens alle weidevogelsoorten achteruit-gegaan, behalve de Kuifeend. De weinig kriti-sche soorten als Scholekster en Kievit komen nog relatief gunstig uit de bus. De meeste ande-re weidevogelsoorten zijn in aantal gehalveerd. Ook hier is de achteruitgang van de Veldleeuwe-rik het meest schrijnend. Ook de Graspieper is sterk in aantal achteruitgegaan, maar de inven-tarisatie in 1990 was helaas niet toereikend om een goede vergelijking mogelijk te maken. Wel is duidelijk dat het hier tegenwoordig hooguit om enkele tientallen broedparen gaat.

Soortbespreking

Slobeend

De Slobeend is sterk in aantal achteruitgegaan in het hele gebied, van 117-146 paren in 1973-1977 naar slechts 74 paren in 1985-1990. Ook in Midden-Delfland liep de stand terug (zie tabel 1). In het Westland is de soort achteruitge-gaan van 28-31 paren in 1973-1977 naar slechts 8 paren (in het agrarische gebied) in 1989-1990. In de smalle duinstrook, grenzend aan het West-land, is de soort de laatste jaren echter toegenomen: in 1990 kwamen negen paren tot broeden in de Waterleidingduinen bij Monster en vier pa-ren in De Banken.

Zomertaling

In het onderzochte gebied is nog steeds sprake van een zeer slechte situatie: 12-13 broedparen in het hele gebied tegenover 74-91 paren in 1973-1977. In de jaren 1973-1977 kwamen in het Westland nog 13-15 broedparen voor, terwijl hier in 1990 nog slechts één paar broedde in de Groeneveldsche Polder. In het westelijke gebied van de Haaglanden was de soort ook in de jaren zeventig al schaars. Momenteel broeden hier nog 1 à 2 paren.

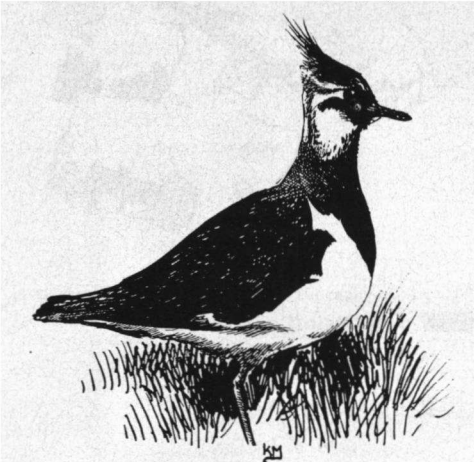
Kuifeend

Kuifeenden broeden bij voorkeur in dichte vege-tatie langs brede poldersloten en wateringen. De soort heeft de laatste decennia kans gezien zich uit te breiden (van 34-49 paren in 1973-1977 naar 57-60 paren in 1985-1990), ondanks slechte be-richten over de broedpopulaties in het duinge-bied. Zelfs in de bebouwde kom van Delft heb-ben zich de laatste jaren succesvolle broedge-vallen voorgedaan. In de Waterleidingduinen bij Monster is de stand van 1989 naar 1990 opmer-kelijk verslechterd; van 21 naar 7-8 paren.

Scholekster

De Scholekster heeft, ondanks de vele voor wei-devogels negatieve veranderingen in het gebied, toch vooruitgang geboekt. In 1973-1977 werden in totaal 418-508 broedparen geteld, tegenover 618 paren in de jaren 1985-1990. Deze vooruit-gang is uitsluitend in Midden-Delfland merkbaar. In de resterende graslanden van het Westland

heeft de soort zware verliezen geleden. De stand in de Haaglanden is echter niet wezenlijk veranderd, terwijl het weideareaal sterk is afgenomen. Het broeden op daken in de bebouwde kom is toegenomen (in Delft in 1990 acht paren), maar zal nooit een serieuze broedpopulatie kunnen vormen. Het broedsucces is hier nihil, omdat veel jonge Scholeksters naar beneden vallen of ten prooi vallen aan huisdieren (katten).

Kieviten lijken steeds vaker genoeg te nemen met kleine stukjes grasland.
Tekening: K. Mostert.

Kievit

Ook de Kievit heeft kans gezien zich uit te breiden. In 1973-1977 werden in het hele gebied 1.403-1.777 paren opgegeven, tegenover 1.840 paren in 1985-1990. In de Haaglanden broeden momenteel nog enkele tientallen paren op jonge recreatiegebieden. Over enkele jaren zal dit niet meer mogelijk zijn. Kieviten lijken ook steeds meer genoeg te nemen met kleine stukjes grasland.

Grutto

In de jaren 1973-1977 werden in het Westland in totaal nog 165-205 broedparen vastgesteld. Er werd toen ook nog in de duinstrook gebroed (in 1971 nog 25 paren). Nadat de jongen uit het ei waren gekropen, trad vaak uitwisseling op met de aan het duin grenzende weilanden. Nadat deze weilanden waren verdwenen, is het toch al geringe broedbestand snel verdwenen. Momenteel broeden in het Westland nog slechts 25 paren. Wanneer de resultaten van de Haaglanden en het Westland bij die van Midden-Delfland worden opgeteld, is er van de toename niet veel meer over (respectievelijk 710-804 paren tegenover 782 paren). Omdat de resultaten van 1973-1977 niet erg systematisch zijn geteld en dus vermoedelijk wat zijn onderteld, is waarschijnlijk al sprake van een achteruitgang.

Tureluur

Ook de Tureluur blijkt in het hele gebied een lichte achteruitgang te vertonen van 265-342 paren naar 274 paren. In 1973-1977 bestond de broedpopulatie in het Westland nog uit 69-89 broedparen, tegenover 19 paren in 1990. Plaatselijk profiteert de Tureluur wel van de lage waterstand; de

ondiepe sloten worden hier als foerageerplaats gebruikt. In de duinstrook tussen Den Haag en Hoek van Holland is de soort geheel verdwenen. In sommige jaren vinden nog wel broedgevallen plaats in De Banken (0-2 paren).

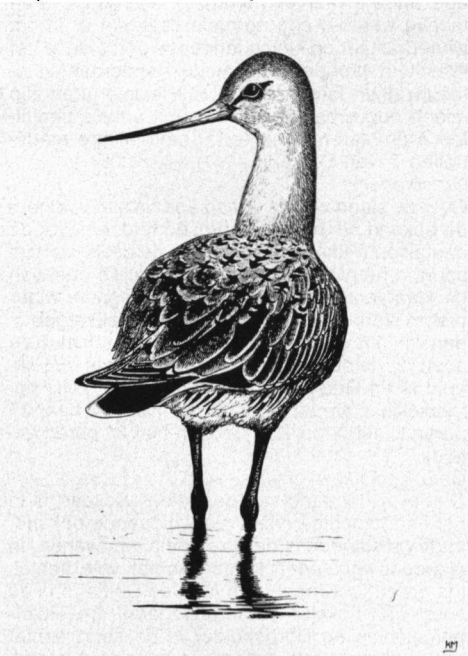
Patrijs

Patrijzen hebben voorkeur voor ruige kleinschalige kruidenrijke graslanden met een optimale dekking. In de jaren 1973-1977 was de Patrijs in een groot deel van het Westland beslist een talrijke broedvogel (165-210 paren). Vooral in de polders bij Staelduyn, 's-Gravenzande en Monster was de soort in vrij hoge dichtheden aanwezig (5-10 paren per km²). Momenteel zijn nog maar enkele territoria aanwezig. Ook in de smalle duinstrook tussen Den Haag en Hoek van Holland is de soort nagenoeg verdwenen. In 1972 kwamen hier nog tientallen paren voor. In Midden-Delfland is de soort nog het minst sterk achteruitgegaan. In 1973-1977 werden hier 40-50 paren opgegeven. De stand is hier in de laatste jaren niet precies bekend, maar zal beslist niet meer dan 10-20 paren bedragen.

Veldleeuwerik

In het Westland werden in de jaren 1973-1977 649-869 paren geteld, terwijl in 1989/1990 niet meer dan vijftig territoria werden vastgesteld. In de duinstrook tussen Den Haag en Ter Heijde waren in 1973 76-85 paren aanwezig, tegenover slechts zestien paren in 1989. Hier zijn de uitbreiding van duinstruweel en het verdwijnen van vochtige plekken belangrijke oorzaken, maar zeker niet de enige.

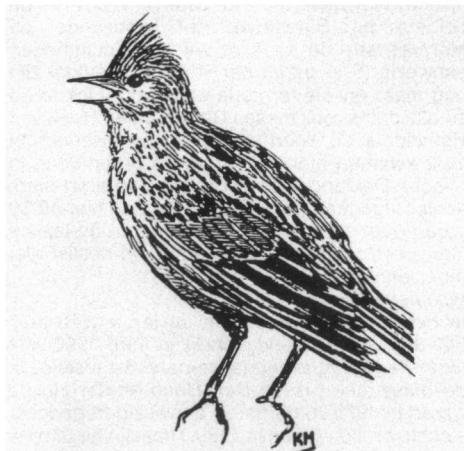
In de Polder van Biesland, onderdeel van de Haaglanden, is het broedbestand gedaald van 28 paren in 1979 naar 16 paren in 1989 en in de

Bij de Grutto is waarschijnlijk al sprake van een achteruitgang.

Tekening: K. Mostert.

Hoge Broekpolder kwam in 1990 zelfs nog maar één paar tot broeden. In Midden-Delfland is het totale broedbestand de laatste jaren helaas niet bekend. In enkele polders van dit gebied is de soort wel geteld en dat voorspelt niet veel goeds: in de Lage Abtswoude Polder is de stand van 22 paar in 1970 gekelderd naar twee paren in 1988. Naar alle waarschijnlijkheid komen in Midden-Delfland tegenwoordig niet meer dan enkele honderden paren tot broeden.

Uitbreiding van duinstruweel en het verdwijnen van vochtige plekken zijn belangrijke oorzaken van de achteruitgang van de Veldleeuwerik, maar zeker niet de enige.
Tekening: K. Mostert.

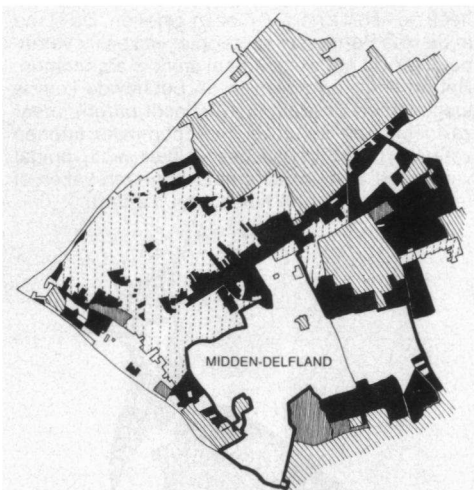
De achteruitgang van de Veldleeuwerik is ook op een andere manier merkbaar. Tot begin jaren tachtig was het een normale zaak dat er in het winterhalfjaar op kleine landbouwpercelen in het Westland groepen van enige honderden Veldleeuweriken foerageerden. De laatste jaren zijn alleen nog groepjes van hooguit enkele tientallen exemplaren opgemerkt (mondelinge mededeling T. van Schie).

Graspieper

Over de stand van de Graspieper is niet voldoende bekend om harde uitspraken te doen over de aantalsontwikkelingen. Wel is duidelijk dat de soort in het Westland en het westelijke deel van de Haaglanden sterk is achteruitgegaan, maar niet zo sterk als de Veldleeuwerik. In akkergebieden lijkt het veel minder slecht te gaan met deze soort. In de duinstrook tussen Ter Heijde en Kijkduin is de Graspieper de laatste jaren zelfs opmerkelijk in aantal toegenomen (van 5-6 naar 35 paren in 1990). In 1972 werden hier 31 paren geteld.

Gele Kwikstaart

Ook over de stand van de Gele Kwikstaart is in het onderzochte gebied niet voldoende bekend. In de graslanden is de soort bijna verdwenen. In akkerbouwgebieden komen echter vele tientallen paren tot broeden. In Midden-Delfland is de soort aanvankelijk achteruitgegaan. Op akkerpercelen in de Dorpspolder is de soort echter weer toegenomen, waardoor het totale broedbestand hier niet erg is veranderd (24-37 paren in 1973-1977 tegenover 28 paren in 1990).

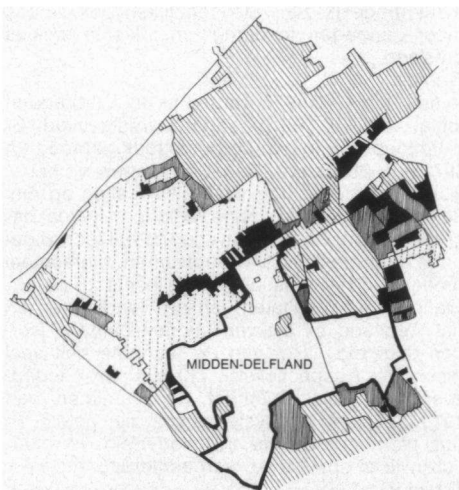

Figuur 2. Grondgebruik Westland en de Haaglanden in 1970.

- = grasland
- ▤ = tuinbouw (kassen)
- ▨ = stedelijk gebied
- ▧ = recreatiegebied

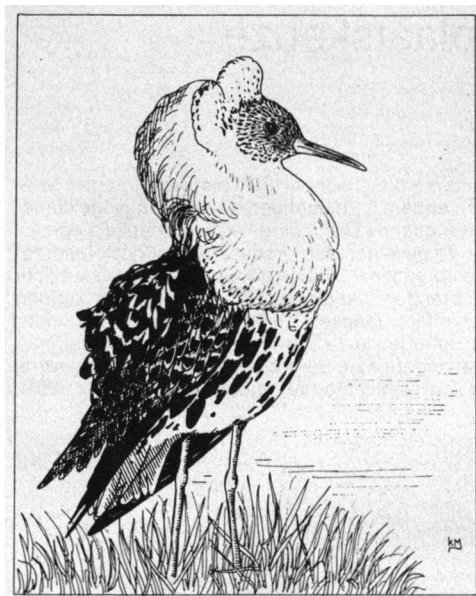
Overige soorten

In 1973-1977 waren in Midden-Delfland nog 11-16 territoria van Watersnippen aanwezig. Tot 1979 was de 'Hemelgeit' hier 's avonds nog wel te horen, hoewel dat al de nodige moeite kostte. Momenteel is de soort in het hele gebied verdwenen, afgezien van af en toe een mogelijk broedgeval (0-1 paar).

Figuur 3. Grondgebruik Westland en de Haaglanden in 1990.

- = grasland
- ▤ = tuinbouw (kassen)
- ▨ = stedelijk gebied
- ▧ = recreatiegebied

De Kiemhaan is begin jaren zeventig verdwenen als broedvogel in Midden-Delfland.
Tekening: K. Mostert.

Ook de Kiemhaan werd in 1973-1977 in de Hollerhoekse Polder nog opgegeven als broedvogel (10-12 paren). Sindsdien is de soort niet meer als broedvogel aangetroffen.

De Wintertaling werd in 1973-1977 zowel in het Westland als in het westelijke deel van de Haaglanden opgegeven als broedvogel (met in totaal 6-9 paren). Sindsdien hebben zich nog enkele incidentele broedgevallen voorgedaan (0-1 paar), onder meer in 1981 in Midden-Delfland en in 1991 in de Noordpolder. Wulpen broeden slechts incidenteel op de graslanden. In de duinstrook tussen Ter Heijde en Kijkduin broeden jaarlijks drie à zeven paren van de Wulp, ondanks de recente vestiging van de Vos. In de Woudse Polder werd in 1981 een roepende Kwartelkoning gehoord en in 1989 een roepende Kwartel.

Discussie

Wanneer de toename in Midden-Delfland wordt

vergeleken met de achteruitgang in het Westland en westelijke deel van de Haaglanden, is duidelijk dat er bij de meeste soorten toch sprake is van een achteruitgang. Scholekster en Kievit komen er opmerkelijk goed af. Beide soorten zijn dan ook nog veelvuldig aanwezig in jonge recreatiegebieden, wanneer de andere weidevogels al zijn verdwenen, evenals op braakliggende terreinen en akkers. Ook een brede zandbaan door Midden-Delfland, ten behoeve van de aanleg van rijksweg 19, is gretig in gebruik genomen door tientallen paren Scholeksters, Kieviten en zelfs ook Veldleeuweriken.

Eén van de meest bizarre uitkomsten van deze inventarisatie is de geweldige achteruitgang van Veldleeuwerik, Patrijs en in mindere mate Graspieper. Het dient aanbeveling om bij toekomstige weidevogelinventarisaties ook deze soorten te betrekken. Gele Kwikstaart en Graspieper hebben hun habitat meer verschoven richting akkerbouwgebieden.

De toename van weidevogels in Midden-Delfland kan een gevolg zijn van het verdwijnen van weideareaal in de omringende omgeving. In Midden-Delfland vindt in de meest geschikte delen een verdichting plaats. Deze verdichting is bepaald geen voordeel; het broedsucces wordt hierdoor ongunstig beïnvloed doordat de kans op vertrapping door vee aanzienlijk stijgt per oppervlakte. Bovendien kan beperking van het voedselaanbod een rol gaan spelen wanneer de jongen massaal uit het ei komen. Visser (1980) constateerde in Polder Noord-Kethel in Midden-Delfland dat slechts 54% van het aantal legsels van vier onderzochte weidevogelsoorten (Scholekster, Kievit, Grutto en Tureluur) positief broedresultaat had. De belangrijkste oorzaken waren vertrapping door het vee (21%), landbouwwerkzaamheden (9%) en predatie (9%).

Uit bovenstaande blijkt wel dat het gevaarlijk kan zijn om alleen goede weidevogelgebieden te tellen en te volgen. Uit tabel 1 kan eenvoudig worden geconcludeerd dat het goed gaat met de weidevogels in de omgeving van Delft, wanneer de ontwikkelingen in de voor weidevogels minder interessante aangrenzende gebieden uit het oog worden verloren.

Tot slot wil ik Ton en Kees van Schie en Gerben van de Geest bedanken voor aanvullende veldgegevens uit het Westland.

■ Kees Mostert, Palamedesstraat 74, 2612 XS Delft.

LITTERATUUR:

- Dijk, A.J. van, G. van Dijk, T. Piersma & Sovon (1989): Weidevogelpopulaties in Nederland. Het Vogeljaar 37: 60-68.
- IAWM (1985): Interprovinciale richtlijnen voor het inventariseren van weidevogels. Rapport van de subwerkgroep (avi)fauna van de IAWM.
- Mostert, K. (1984): Enige faunistische gegevens over Midden-Delfland in 1981. 1-31 bladzijden. Gestencild rapport, Delft.
- Mostert, K. (samenstelling 1990): De vogels van Delft en omgeving 1990. 1-33 bladzijden. Vogelwacht Delft.
- Noltee, F.K.A. & H.G. v.d. Weijden (1980): Advies natuur- en landschapsbehoud voor het Reconstructiegebied Midden-Delfland. 1-50 bladzijden, bijlagen 1-3. Consulentenschap Natuurbehoud Staatsbosbeheer, Zuid-Holland.
- Visser, D. (1980): Nestresultatenonderzoek (1980) in het reconstructiegebied Midden-Delfland polder Noord-Kethel. 1-34 bladzijden, bijlagen 1-14. Bureau van Uitvoering, Reconstructie Midden-Delfland, Maasland.
- Visser, D. (1986): Weidevogelinventarisatie Midden-Delfland (west), 1985. Consulentenschap Natuur, Milieu- en Fauna-beheer in Zuid-Holland.
- Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland (1981): Randstad en Broedvogels. Tilburg.